

УДК 342.92

М. В. Романенко
кандидат юридичних наук,
доцент кафедри адміністративної діяльності ОВС
Харківського національного університету внутрішніх справ

АДМІНІСТРАТИВНО-ПРАВОВІ ОСНОВИ ПРОФІЛАКТИЧНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ ДІЛЬНИЧНИХ ІНСПЕКТОРІВ МІЛІЦІЇ ЩОДО ОСІБ, УЗЯТИХ НА ПРОФІЛАКТИЧНИЙ ОБЛІК ЗА ВЧИНЕННЯ НАСИЛЬСТВА В СІМ'І

Постановка проблеми. Законом України «Про попередження насильства в сім'ї» [1] визначено правові та організаційні основи попередження насильства в сім'ї а також органи та установи, на які покладено здійснення заходів із попередження насильства в сім'ї. Закон визначає «попередження насильства в сім'ї» як систему соціальних і спеціальних заходів, спрямованих на усунення причин і умов, які сприяють вчиненню насильства в сім'ї, припинення насильства в сім'ї, яке готується або вже почалося, притягнення до відповідальності осіб, винних у вчиненні насильства в сім'ї, а також медико-соціальну реабілітацію жертв насильства в сім'ї. Серед суб'єктів здійснення заходів із попередження насильства в сім'ї важливе місце займають підрозділи органів внутрішніх справ, центральну роль серед яких, без сумніву, відіграє служба дільничних інспекторів міліції, для якої виконання Закону України «Про попередження насильства в сім'ї» є одним із пріоритетних напрямків діяльності. Дільничні інспектори міліції у межах своєї компетенції застосовують спеціальні заходи з попередження насильства в сім'ї, які мають на меті скоротити кількість проявів насильства в сім'ї, не допустити вчинення фізичного, сексуального, психологічного й економічного насильства в сім'ї або припинити насильство, яке вже почалося. До таких заходів належить взяття особи, яка вчинила насильство в сім'ї, на профілактичний облік, що характеризується значним профілактичним впливом на правопорушника та дає змогу попередити і припинити насильство в сім'ї на тому його початковому етапі, коли воно ще не завдало незворотної шкоди фізичному, психологічному, сексуальному та репродуктивному здоров'ю жертви. Неоднозначність правозастосування під час здійснення заходів профілактичного характеру з особами, взятими на профілактичний облік за вчинення насильства в сім'ї, зумовлюють необхідність наукового дослідження адміністративної діяльності дільничних інспекторів міліції з особами, взятими на профілактичний облік за вчинення насильства в сім'ї.

Стан дослідження. Проблемою попередження насильства в сім'ї займалися провідні вітчизняні та зарубіжні вчені. Аналіз наслідків насильства в сім'ї свого часу здійснювали відомі українські

вчені С.Д. Максименко та В.Н. Синьов. Діяльність працівників міліції щодо здійснення профілактичної роботи серед населення вивчали провідні фахівці в галузі юридичної психології В.А. Глушков, А.В. Тимченко, С.І. Яковенко. Дослідженням діяльності працівників міліції, зокрема дільничних інспекторів міліції, щодо попередження насильства в сім'ї займалися О.М. Бандурка, О.В. Ковальова, В.О. Тюріна, А.Т. Комзюк, Ю.В. Рахівський та ін. Безсумнівно, ці автори внесли чимало нового в теорію і практику діяльності дільничних інспекторів міліції щодо попередження насильства в сім'ї, створили значне наукове підґрунтя для подальших досліджень. Але варто звернути увагу, що в наукових працях названих авторів зазначена проблема розглядалась фрагментарно. Аналіз наукових праць із цієї проблематики дозволив зробити висновок, що відкритим залишається центральне питання – розробка для дільничних інспекторів міліції спеціальної методики здійснення профілактичних заходів щодо осіб, узятих на профілактичний облік за вчинення насильства в сім'ї, що й обумовило актуальність теми цього дослідження.

Метою статті є дослідження адміністративно-правових аспектів профілактичної діяльності дільничних інспекторів міліції щодо осіб, узятих на профілактичний облік за вчинення насильства в сім'ї, а також підготовка пропозицій та рекомендацій щодо оптимізації практики попередження насильства в сім'ї в діяльності дільничних інспекторів міліції.

Відповідно до поставленої мети у дослідженні передбачено вирішення таких важливих завдань: розкрити сутність попередження насильства в сім'ї та спеціальних заходів із попередження насильства в сім'ї; з'ясувати місце та роль служби дільничних інспекторів міліції у попередженні насильства в сім'ї; з'ясувати недоліки в практичному здійсненні службою дільничних інспекторів міліції профілактичної діяльності щодо осіб, узятих на профілактичний облік за вчинення насильства в сім'ї, як заходу з попередження насильства в сім'ї та визначити основні напрямки вдосконалення організації цієї діяльності.

Виклад основних положень. Розділом III Закону України «Про попередження насильства в

сім'ї» до спеціальних заходів із попередження насильства в сім'ї віднесено офіційне попередження про неприпустимість вчинення насильства в сім'ї, захисний припис, узяття на профілактичний облік та зняття з профілактичного обліку членів сім'ї, які вчинили насильство в сім'ї, та направлення кривдника на проходження корекційної програми [1]. Порядок здійснення та підстави застосування спеціальних заходів із попередження насильства в сім'ї визначено у розділі III спільного наказу Міністерства України у справах сім'ї, молоді та спорту та Міністерства внутрішніх справ № 3131/386 від 07.09.2009 р. «Про затвердження Інструкції щодо порядку взаємодії структурних підрозділів, відповідальних за реалізацію державної політики щодо попередження насильства в сім'ї, служб у справах дітей, центрів соціальних служб для сім'ї, дітей та молоді та відповідних підрозділів органів внутрішніх справ з питань здійснення заходів з попередження насильства в сім'ї» [2]. Відповідно до Положення про службу дільничних інспекторів міліції у системі Міністерства внутрішніх справ України, затвердженого наказом Міністерства внутрішніх справ України № 550 від 11.11.2010 р. дільничний інспектор міліції має право вживати до осіб, які вчинили насильство в сім'ї, заходи з попередження насильства в сім'ї, передбачені законом [3].

Таким чином, узяття на профілактичний облік та зняття з профілактичного обліку членів сім'ї, які вчинили насильство в сім'ї, законодавством віднесено до спеціальних заходів із попередження насильства в сім'ї, а повноваження щодо його здійснення покладено на службу дільничних інспекторів міліції. Взяття особи на профілактичний облік передбачає здійснення дільничним інспектором комплексу заходів щодо запобігання, попередження, фіксації і припинення протиправних дій, а також узяття на облік та накопичення відомостей щодо категорії осіб, які проживають на адміністративній дільниці та підлягають контролю [3; 4, с. 64].

Взяття особи на профілактичний облік як захід із попередження насильства в сім'ї застосовується насамперед з метою недопущення у подальшому вчинення особою-кривдником повторних актів насильства в сім'ї та передбачає подальше проведення дільничним інспектором міліції індивідуальної профілактичної роботи з особами, яким раніше вже було винесено офіційне попередження про неприпустимість вчинення насильства в сім'ї [3].

Згідно з положеннями спільного наказу Міністерства України у справах сім'ї, молоді та спорту та Міністерства внутрішніх справ № 3131/386 від 07.09.2009 р. безпосередньою підставою для взяття особи, яка вчинила насильство в сім'ї, на профілактичний облік є попереднє винесення особі офіційного попередження про неприпустимість

вчинення насильства в сім'ї [2], а порядок взяття такої особи на профілактичний облік, проведення з нею подальшої індивідуально-профілактичної роботи та зняття її з профілактичного обліку здійснюється відповідно до Положення про службу дільничних інспекторів міліції в системі МВС [3]. Узяття на профілактичний облік осіб, що вчинили насильство в сім'ї, та проведення профілактичної роботи щодо осіб, які вчинили насильство в сім'ї або схильні до вчинення насильства в сім'ї, а також осіб, які перебувають на профілактичному обліку в органах внутрішніх справ, здійснюється на підставі мотивованого рапорту дільничного інспектора міліції. Рішення про постановку на профілактичний облік приймає начальник міськрайоргану внутрішніх справ або його заступник. На осіб, яким винесено офіційне попередження про неприпустимість учинення насильства в сім'ї, як і на інших осіб, щодо яких здійснюються профілактичні заходи, заводяться картки осіб, узятих на профілактичний облік [2]. У картках фіксуються результати проведення профілактичної роботи з особою, яка перебуває на обліку. Відомості про осіб, які беруться на профілактичний облік за вчинення насильства в сім'ї, заносяться до спеціальних журналів реєстрації підоблікових осіб, який ведеться в електронному або письмовому вигляді відповідно до форми, визначеної Положенням про службу дільничних інспекторів міліції в системі Міністерства внутрішніх справ України. Відомості про осіб, щодо яких здійснюється профілактична робота дільничними інспекторами міліції, заносяться до інтегрованих інформаційно-пошукових систем органів внутрішніх справ та зберігаються у дільничного інспектора міліції в електронному вигляді [3]. Підставами для зняття з профілактичного обліку членів сім'ї, які вчинили насильство щодо інших членів сім'ї, є закінчення терміну перебування на профілактичному обліку, набрання законної сили вироком суду про притягнення до кримінальної відповідальності у вигляді позбавлення волі, тривала (понад один рік) відсутність особи за місцем проживання, смерть такої особи.

Аналізуючи вищезазначене, можна зробити висновок про те, що законодавством передбачений певний механізм здійснення спеціального заходу з попередження насильства в сім'ї у вигляді взяття особи, яка вчинила насильство в сім'ї, на профілактичний облік, зокрема визначено підстави для взяття особи-кривдника на профілактичний облік та зняття з нього, а також порядок ведення дільничним інспектором міліції облікової документації щодо цієї категорії осіб та фіксації вжитих заходів із попередження насильства в сім'ї.

Між тим, аналіз чинного законодавства у сфері регламентації діяльності дільничного інспектора міліції щодо осіб, узятих на профілактичний облік

за вчинення насильства в сім'ї, та практики його застосування в діяльності дільничних інспекторів міліції дає змогу говорити про те, що існують проблеми реалізації відповідної діяльності, пов'язані з відсутністю законодавчого регулювання конкретного змісту діяльності дільничного інспектора міліції щодо осіб, узятих на профілактичний облік, переліку заходів профілактичного характеру, які необхідно вживати до осіб, які перебувають на профілактичному обліку, та певною невизначеністю термінів, які застосовуються у Законі.

По-перше, відповідно до ч. 1 ст. 6 Закону України «Про попередження насильства в сім'ї» уповноважені підрозділи органів внутрішніх справ беруть на профілактичний облік осіб, схильних до вчинення насильства в сім'ї, та проводять виховно-попереджувальну роботу з ними. У зв'язку з цим виникає питання про зміст та порядок здійснення «виховно-попереджувальної роботи» з особами, які вчинили насильство в сім'ї. Окрім цього, Положення про службу дільничних інспекторів міліції в системі Міністерства внутрішніх справ України не передбачає ні визначення виховно-попереджувальної роботи, ані здійснення відповідної діяльності дільничним інспектором міліції. Натомість, останнім передбачено здійснення індивідуально-профілактичної роботи з особами, взятими на профілактичний облік за вчинення насильства в сім'ї, та визначено індивідуально-профілактичну роботу як комплекс заходів щодо конкретних осіб, схильних до вчинення правопорушень, та осіб, які перебувають на обліках в органах внутрішніх справ, з метою попередження вчинення ними злочинів та інших правопорушень [3].

По-друге, Положення про службу дільничних інспекторів міліції в системі Міністерства внутрішніх справ України, визначаючи організацію проведення індивідуально-профілактичної роботи з особами, які перебувають на профілактичному обліку, не конкретизує при цьому, які саме заходи індивідуальної профілактики повинні здійснюватись дільничним інспектором міліції, не визначає вимог до змісту таких заходів, не передбачає обов'язковості складання, ведення та правил оформлення планів індивідуально-профілактичної роботи тощо. У зв'язку з цим виникає проблема систематизованості та впорядкованості дій дільничних інспекторів міліції щодо проведення індивідуально-профілактичної роботи з особами, які перебувають на профілактичному обліку за вчинення насильства в сім'ї, оскільки, не маючи чітких рекомендацій щодо здійснення зазначеної діяльності, остання здебільшого проводиться хаотично, фрагментарно та носить суто формальний характер, що, в свою чергу, різко знижує ефективність узяття особи на профілактичний облік як здійснення спеціального заходу з попередження насильства в сім'ї.

По-третє, індивідуально-профілактична робота передбачає цілеспрямований і організований вплив на свідомість, почуття і волю особи, яка профілакується, з метою усунення негативних установок і стереотипів та формування усвідомлення протиправності своєї поведінки, а також позитивних якостей особистості, навичок конструктивного розв'язання конфліктних ситуацій та поведінки, яка не суперечить закону. Усе це потребує наявності високих педагогічних здібностей, особистісних якостей, професійних умінь, навичок та досвіду дільничних інспекторів міліції у здійсненні відповідної діяльності. Таким чином, у компетенції дільничних інспекторів міліції є низка обов'язків, ефективність реалізації яких є дуже актуальною, однак вони не завжди готові ефективно виконувати цю роботу. У зв'язку з цим постає питання освітньої підготовки дільничних інспекторів міліції для виконання профілактичної діяльності щодо осіб, узятих на профілактичний облік за вчинення насильства в сім'ї.

Висновки. Аналіз чинного законодавства та практики здійснення дільничними інспекторами міліції адміністративної діяльності щодо осіб, які перебувають на профілактичному обліку за вчинення насильства в сім'ї, як спеціального заходу з попередження насильства в сім'ї дозволяє констатувати, що відповідна діяльність потребує певних змін.

Насамперед це стосується вдосконалення нормативно-правового регулювання діяльності дільничного інспектора міліції щодо проведення індивідуально-профілактичної роботи з особами, які перебувають на профілактичному обліку за вчинення насильства в сім'ї. У зв'язку з цим необхідно в межах Розділу XIII Положення про службу дільничних інспекторів міліції висвітлити такі питання: перелік заходів індивідуально-профілактичної роботи та їх зміст; вимоги до заходів індивідуально-профілактичної роботи; періодичність, тривалість та місце проведення заходів індивідуально-профілактичної роботи, а також обов'язковості складання та правила оформлення і ведення планів індивідуально-профілактичної роботи. Крім того, для підвищення ефективності реалізації завдань дільничного інспектора міліції щодо здійснення заходів із попередження насильства в сім'ї, зокрема проведення індивідуально-профілактичної роботи з особами, які перебувають на профілактичному обліку за вчинення насильства в сім'ї, доцільним видається розробка і подальше впровадження спеціальних навчальних курсів та занять з елементами тренінгу з метою надання дільничним інспекторам міліції теоретичних знань та відпрацювання практичних навичок щодо здійснення заходів індивідуально-профілактичного характеру.

Література

1. Про попередження насильства в сім'ї : Закон України від 15.11.2001 р. // Відомості Верховної Ради України. – 2002. – № 10. – Ст. 70.

2. Про затвердження Інструкції щодо порядку взаємодії структурних підрозділів, відповідальних за реалізацію державної політики щодо попередження насильства в сім'ї, служб у справах дітей, центрів соціальних служб для сім'ї, дітей та молоді та відповідних підрозділів органів внутрішніх справ з питань здійснення заходів з попередження насильства в сім'ї : наказ Міністерства України у справах сім'ї, молоді та спорту та Міністерства внутрішніх справ № 3131/386 від 07.09.2009 р. // Офіційний вісник України. – 2009. – № 79. – Ст. 66.

3. Про затвердження положення про службу дільничних інспекторів міліції в системі Міністерства внутрішніх справ України : наказ Міністерства внутрішніх справ України № 550 від 11.11.2010 р. // Офіційний вісник України – 2010. – № 95. – Ст. 3386.

4. Насильство в сім'ї та діяльність органів внутрішніх справ щодо його подолання : [навч.-метод. посіб. для курсантів вищ. навч. закл. МВС України] / укл.: А.В. Запорожцев, А.В. Лабунь, Д.Г. Заброда та ін. – К., 2012. – 246 с.

5. Кодекс України про адміністративні правопорушення від 07.12.1984 р. // Відомості Верховної Ради Української РСР. – 1984. – Додаток до № 51. – Ст. 1122.

6. Боднар В.Є. Психологічні засади діяльності дільничного інспектора міліції з профілактики насильства у сім'ї : автореф. дис. ... канд. психол. наук : спец. 19.00.06 «Юридична психологія» / В.Є. Боднар ; Київ. нац. ун-т внутр. справ. – К., 2006. – 20 с.

Анотація

Романенко М. В. Адміністративно-правові основи профілактичної діяльності дільничних інспекторів міліції щодо осіб, узятих на профілактичний облік за вчинення насильства в сім'ї. – Стаття.

У статті представлено огляд правових та організаційних основ попередження насильства в сім'ї, визначено сутність взяття особи на профілактичний облік як спеціального заходу з попередження насильства в сім'ї. Проаналізовано проблеми і практику попередження насильства в сім'ї дільничними інспекторами міліції, зокрема визначено їхні повноваження та порядок проведення дій щодо осіб, узятих на профілактичний облік за вчинення насильства в сім'ї. Розглянуто можливості вдосконалення адміністративної діяльності дільничних інспекторів міліції щодо попередження випадків вчинення насильства в сім'ї.

Ключові слова: попередження насильства в сім'ї, дільничний інспектор міліції, профілактичний облік, виховно-попереджувальна робота, індивідуально-профілактична робота, спеціальні заходи, офіційне попередження.

Аннотация

Романенко М. В. Административно-правовые основы профилактической деятельности участковых инспекторов милиции в отношении лиц, взятых на профилактический учет за совершение насилия в семье. – Статья.

В данной статье представлен обзор правовых и организационных основ предупреждения насилия в семье, определена сущность взятия лица на профилактический учет как специальной меры по предупреждению насилия в семье. Проанализированы проблемы и практика предупреждения насилия в семье участковыми инспекторами милиции, в частности определены их полномочия и порядок проведения действий в отношении лиц, взятых на профилактический учет за совершение насилия в семье. Рассмотрены возможности усовершенствования административной деятельности участковых инспекторов милиции по предупреждению насилия в семье.

Ключевые слова: предупреждение насилия в семье, участковый инспектор милиции, профилактический учет, воспитательно-предупредительная работа, индивидуально-профилактическая работа, специальные мероприятия, официальное предупреждение.

Summary

Romanenko M. V. Administrative-legal bases of preventive activity of district inspectors of police in relation to persons taken on the register for committing domestic violence. – Article.

The article provides an overview of the legal and institutional framework for the prevention of domestic violence, the essence of taking a person on the register as the special measure for the prevention of domestic violence is defined. The problems and the practice of prevention of domestic violence by police inspectors are analyzed, in particular their powers and procedure of the action taken against persons on the register for committing domestic violence are defined. The possibilities of improving administration police inspectors for the prevention of domestic violence are considered.

Key words: prevention of domestic violence, district police officer, accounting preventive, educational and preventive work, individual preventive work, special events, official warning.